

industry of adjusting of international marine transportations by research of three basic legal modes, that regulate cargo transportation. In relation to adjusting at the level of national legislation, at research of institute of marine transportation in a national Law for Ukraine such industries are selected, as a marine law, civil and arbitral, which have the direct relation to the given article of the legal adjusting.

Keywords: marine cargo transportations, International Law act, national legislation, Hague Agreement, Visby Agreement, Hamburg rules, Incoterms, Code of auction seaworthiness of Ukraine, Civil Code of Ukraine, Arbitrary code of Ukraine.

УДК 347.764:368.19:7

В. О. Токарева

СТРАХУВАННЯ ПРЕДМЕТІВ МИСТЕЦТВА

Економічно розвинуте суспільство не може існувати без страхування, яке є невід'ємною частиною суспільних відносин, гарантом добробуту та сталого розвитку. Можна із визначеною долею впевненості припустити, що однією з передумов формування людського суспільства послужила потреба в забезпеченні безпеки, яка була заснована на інстинкті самозахисту [1].

Традиційно визначають три види страхування залежно від майнових інтересів, що підлягають страховому захисту: майнове, особисте та страхування відповідальності. Зазначені види страхування у свою чергу мають свої підвиди.

До останнього часу страхування художніх цінностей в окремий вид послуг не виділялося страховиками, вважається за краще страхувати їх як майно. Проте розвиток художнього ринку поштовхнув деякі з компаній розробити системний продукт, що включає експертизу, оцінку, страхування і зберігання творів мистецтва, а також їх застава. При цьому предмети мистецтва є зараз одним з самих високоприбуткових засобів розміщення капіталу. Новий продукт страхування призначений перш за все для колекціонерів і приватних власників творів мистецтва [2, 35].

Тому на сучасному етапі розвитку правовідносин страхування можна виділити страхування предметів мистецтва як окремий підвид майнового страхування.

Хоча для багатьох страхування предметів мистецтва досі є екзотикою, але найбільші музейні та виставкові центри Росії, такі як ДМІІ ім. О. С. Пушкіна або Ермітаж, вже страхують свої експонати, тому що ризику піддаються ексклюзивні цінності на сотні мільйонів доларів.

Страховий захист предметів мистецтва різного характеру, включаючи антикваріат, як правило, здійснюється на умовах «від всіх ризиків» та передбачає складання переліку застрахованих предметів з вказівкою точно встановленої суми.

Що стосується держави, яка традиційно є найбільшим власником художніх цінностей в Україні та Росії, то перспективи страхування колекцій держави, з точки зору страховиків, на даний час виглядають досить примарними. Предме-

ти мистецтва, що знаходяться в державних музейних колекціях, до цих пір не застраховані, та, судячи по нинішньому стану державного фінансування музейного господарства, сподіватися на які-небудь зміни найближчим часом не доводиться. У зв'язку з чим складається ситуація, коли найбільший власник творів мистецтва обходиться без поліса та страхового захисту.

Інша ситуація складається під час експонування предмета мистецтва з державної колекції на тимчасовій (виїзній) виставці. Тут держава не оплачує страховку: це обов'язок приймаючої сторони. У відношенні тимчасових та «виїзних» виставок діє формула страхування «wall to wall» — «від стінки до стінки» або, як її називають по-іншому «від цвяха до цвяха». Вказані умови були розроблені у синдикатах Lloyd's у Лондоні та застосовуються у всьому світі у сфері мистецтва [3, 122–125]. Її суть в тому, що період страхування експоната починає діяти в той момент, коли картина знімається з цвяха, на якому вона висіла, тобто з моменту вилучення експонатів з місця їх постійного зберігання, і закінчується тоді, як твір мистецтва знов повернувся на своє місце. Таким чином, він залишається застрахованим навіть у той час, коли його упаковують, виносять з музею в машину і вмонтовують на експозиції. Страховим покриттям захищаються абсолютно всі пересування експонатів, попереднє і проміжне складування і складування після закінчення виставки.

Формування тарифу в кожному випадку розраховуються індивідуально та до уваги беруться абсолютно усі фактори по такому полісу, цінність експонату, спосіб його транспортування, якість упаковки, тривалість експонування, наявність протипожежної та охоронної систем, стан приміщення, в якому проходить експозиція виставки, озброєної охорони. Тарифи становлять від 0,5 до 1% від вартості предмета.

Сьогодні вітчизняні компанії, вставши на ноги, самі укладають договори страхування колекцій. Хоча при цьому жодна вітчизняна компанія не ризикує брати на себе всю відповідальність за експонат, тому ризики перестраховуються найчастіше в британській компанії Lloyd's.

Експонати, які вивозяться на зарубіжні виставки, підлягають страхуванню в обов'язковому порядку. Укладення договору за однією із стандартних схем страхування майна в такому випадку виключається, тому що страхування предметів мистецтва має свою специфіку та потребує покриття особливих ризиків, які не можуть бути передбачені звичайним договором страхування та полісом.

Ці обставини визначають специфіку ризиків, яка представляється для покриття. Страховики представляють для страхування будь-які збитки і пошкодження, що виникли в результаті дорожнього випадку з транспортним засобом, пожежі, удару блискавки, вибуху, природних катастроф, бурі, дії вологості, крадіжки, втрати, пограбування і пошкодження (у тому числі і в результаті навмисних і злісних дій третіх осіб), викрадення літака. Покриваються і специфічні ризики, наприклад, збиток, викликаний погодними умовами, наприклад, розшарування фарби або виникнення кракелюрів (тріщин, які утворюються на живописному шарі картини) [4, 17].

Ще один важливий ризик, характерний для страхування культурних цінностей, — знецінення унаслідок дії чинника ризику, що покривається страхуванням. У випадку якщо стався розрив полотна. «Після цього можна провести високоякісну реставрацію картини, але вивозити її на виставки будуть рідше, оскільки кожне переміщення — завжди додатковий ризик для вже пошкодженої картини. Таким чином, участь даного твору в міжнародному виставковому обміні буде обмежено і, таким чином, зменшить комерційну вартість предмета мистецтва» [4, 18].

У пакет ризиків входять також типові для будь-якого майна — загибель твору в результаті пожежі, повені, затоплення, крадіжка. Причому винуватцем збитку можуть виявитися як представники сторони, що приймає виставку, так і співробітники музею-господаря. Разом з цим далеко не кожний страховик страхує збиток музею, заподіяний його ж співробітниками. Такий ризик передбачається лише в деяких договорах страхування, укладених між окремими державними музеями та компаніями.

Потреба в страхуванні культурних цінностей добре демонструє випадок, який трапився в 1994 році під час експозиції колекції Третьяковської галереї в Казахстані. За збереження виставки в Казахській Республіці поручився особисто міністр внутрішніх справ, та задля додержання свого слова приставив до кожної з картин по охоронцеві з автоматом. Тому організатори виставки були досить занепокоєні та зайняті лише думками, як би хто не пошкодив безцінні полотна.

Найвідоміший в Росії випадок страхової виплати стався у 2006 році, коли ДМІІ ім. Пушкіна відправив на виставку до Х'юстона «Портрет літньої жінки» Рембрандта, а той постраждав при транспортуванні. Картина була застрахована «Інгосстрахом» і перестрахована в Lloyd's, якому довелося виплатити близько 90 % з 1,2 млн дол. компенсації реставраційних витрат і зниження ринкової вартості полотна [5].

Схема страхування предметів з державної колекції музичних інструментів, які тимчасово передаються в користування провідним музикантам, побудована іншим чином. Тут як страхувальник виступає знову ж таки не держава, а артист, одержуючий на деякий час, наприклад, скрипку Амати, Гварнері або Страдіварі.

Наскільки б не був привабливий бізнес, що стосується страхування предметів мистецтва, що вирушають на виставки, коло гравців на цьому полі вже визначилося, і ланцюжок страхова компанія — страховий брокер — перестраховальник збудовано міцно. Тому у зв'язку із відсутністю інтересу з боку держави страхувати свої музейні цінності погляди страховиків спрямовується до страхування предметів мистецтва, що знаходяться у приватних колекціях.

Інтерес страховиків до цього сегмента ринку обумовлюється трьома обставинами. По-перше, в Росії та Україні відбувається поступова легалізація як артринку, так і приватних колекцій. По-друге, витвори мистецтва, чия вартість постійно зростає, стають добрим інструментом для накопичення грошей. По-третє, покупка предметів мистецтва використовується з іміджевих міркувань.

Звичайно значення цих чинників не варто перебільшувати, особливо якщо враховувати психологічний настрій приватних колекціонерів [6, 35].

На даний період ринок страхування предметів мистецтва, що знаходяться в приватній власності, не розвинений також і тому, що серед власників недорогих речей більшість не вважають потрібним взагалі що-небудь страхувати, оцінюючи можливий збиток як незначний. В той час як власники художніх цінностей не хочуть афішування своїх придбань, багато хто з них не мають довіри і до угоди про конфіденційність, яка їм пропонується страховиками. На укладення договору страхування та придбання полісу, як правило, ідуть ті клієнти, які вже мають довготривалий досвід співпраці з компанією. Крім того, багато хто з власників творів мистецтва не хоче віддавати їх на обов'язкову для укладення договору страхування експертизу для того, щоб уникнути розчарування відносно достовірності і якості предмета, що є у них.

Однак у випадку якщо страхувальник бачить економічний сенс в покупці поліса, то розрахунок все ж перемагає психологію. Існує декілька схем одержання економічної користі від володіння твором мистецтва. Одна з них — застава. Банк може надати кредит колекціонерові під заставу твору мистецтва за умови, що він буде адекватно оцінен експертами і застрахован. Інша схема — оренда. Багато мешканців приватних кабінетів з іміджевих міркувань беруть на деякий час для прикраси кабінетів предмети мистецтва, які мають бути обов'язково захищені полісом. Та, нарешті, постійне зростання вартості художніх цінностей, спонукаюче до їх придбання в цілях накопичення капіталу. Хоча предмет мистецтва на вітчизняному ринку поки не дуже ліквідний, та надає мало можливостей для подальшої реалізації художніх цінностей, також витвір мистецтва не можна вивезти за межі країни. Колекціонер може, звичайно, зробити пропозицію державі придбати його власність у державне надбання, проте термін чекання відповіді може виявитися неприйнятним. Тому багато творів мистецтва, що придбані на західних аукціонах, зберігаються власниками за межами країни, де їм забезпечена свобода пересування, а також існує можливість швидкого перетворення власності в гроші.

У ситуації, що склалася, страховики розцінюють як найцікавіші об'єкти корпоративні колекції та зібрання приватних художніх галерей. По-перше, ці страхувальники позбавлені від переживань з приводу небажаного розголосу імені власника: власність юридичної особи уявляється в цьому сенсі більш знеособленою. По-друге, вони мають досвід страхування основного бізнесу і тому більш схильні до послуг страховиків. По-третє, відносно корпорацій або художніх галерей у страховиків не виникає питання про довіру. Для цих клієнтів чистота їх імені дорожча, ніж отримана вигода. Проте останній пункт висвічує ще одну проблему вітчизняного художнього ринку — досить велика кількість підробок.

Також за оцінкою брокерського агентства MARSH Moscow, близько 80 % предметів, що обертаються на російському артринку, є підробками. Їх вартість, як правило, висока, страхові виплати, відповідно, великі. Вітчизняні старшвики, продаючи поліси страхування власникам творів мистецтва, зазвичай звер-

таються до послуг зарубіжних перестраховальників, щоб уникнути здійснення непосильних страхових виплат у разі настання страхового випадку. А ті у свою чергу вимагають якісної експертизи творів. Поліси вітчизняних компаній по страхуванню творів мистецтва до останнього часу обережно приймалися західними партнерами до укладення договорів перестраховування із-за недовіри до російських та українських експертних оцінок. Разом з цим іноземних перестраховальників подекуди не завжди влаштовували експертні висновки, надані навіть фахівцями Ермітажу або Третьяковської галереї. У 2003 році, наприклад, з російських торгів на Sotheby's була скандально знята картина Івана Шишкіна «Пейзаж із струмком», хоча експертний висновок був наданий двома експертами Третьяковської галереї. Полотно, заздалегідь оцінене більш ніж в мільйон доларів, виявилось свіжо виготовленою підробкою [6, 35].

Так, щоб створити в Росії експертизу художніх цінностей, чії оцінки бралися б до уваги західними партнерами російських страховиків, було створено компанію «Арт Консалтинг», її лабораторія була визнана базисною експертами лондонського перестраховальника Lloyd's. Фахівці цієї компанії підтверджують страхову суму колекції або предмета і складають експертний висновок.

«Арт Консалтинг» перш за все проводить техніко-технологічне дослідження твору мистецтва, що включає аналіз основи, ґрунту, барвистого шару, єднального, що дозволяє визначити дату створення конкретного предмета. Потім настає черга мистецтвознавчої експертизи, коли запрошений фахівець оцінює, наскільки характерний твір для даного художника, чи є його аналоги в музеях, яке його збереження. Як відзначається представниками страхових компаній, «Інгосстрах» при страхуванні на незначні суми довіряє оцінкам музейних експертів, але якщо йдеться про предмети мистецтва високої вартості, то страхові компанії виходять з оцінки наданої «Арт Консалтингом».

У 2006 році в Росії було створено альянс експертів, оцінювачів, страхових компаній та банків. Він пропонує комплексні послуги з проведення експертизи, оцінки, страхування предметів мистецтва, а також зберіганню і звороту предметів мистецтва і кредитуванню під заставу творів мистецтва. Страховики, які увійшли до альянсу, готові запропонувати нову для ринку послугу — кредитування під заставу предметів мистецтва. Завдання альянсу — створити зацікавлений в розвитку даного сегмента ринку ланцюжок, який запрацює, як тільки з'являться люди, готові «показати» свої колекції.

Отже можна відзначити такі проблемні питання страхування творів мистецтва. Набуття відповідних страхових полісів у більшій мірі має місце лише державними музеями та виставковими комплексами, які експонують предмети мистецтва, що належать їм, або які орендуються ними для виставляння. Ця частина, що потенційно підлягає страхуванню, є досить невеликою, оцінити реальні масштаби прихованого в запасниках підпільних цінителів мистецтва, а саме це і є потенційний обсяг ринку страхування предметів мистецтва, не уявляється можливим.

Визначення страхової суми при страхуванні предметів мистецтва завжди здійснюється на підставі експертного висновку професійних оцінювачів, які зі

свого боку прагнуть врахувати всі чинники, здатні вплинути на ціну твору: міра збереження роботи, період її створення, умови зберігання, приналежність до певних періодів творчості автора, участь у престижних виставках, публікації в авторитетних каталогах, наявність оригінального підпису — всього не перерахувати. Разом з цим проведена експертиза предмета мистецтва може поставити під сумнів справжність твору.

Враховуючи викладене, можна відзначити, що незважаючи на велику привабливість для вітчизняних страховиків такого сегмента ринку страхування, як страхування предметів мистецтва, він ставить перед ним низку проблемних аспектів, вирішення яких потребує вивчення зарубіжного досвіду страхування і залучення кваліфікованих іноземних фахівців у роботу в цій сфері та врахування особливостей вітчизняного регулювання страхування предметів мистецтва.

Література

1. Тарабарин Б. С. Регулирование договора страхования в рамках права Европейского Союза / Б. С. Тарабарин, Ч. Клиффорд // Страхование право. — 2001. — № 21.
2. Гордиенко Ю. Полисы для искусства // Финанс. — 2004. — 29 сент.
3. Пемченко С. Б. Особенности страхования артпепинга / С. Б. Пемченко, М. В. Рыбкина // Международный художественный бизнес в контексте глобализации : материалы Всерос. науч.-практ. конф., 25 янв. 2007 г. — С.Пб. : Изд-во СПбГУИ, 2007.
4. Копрашова О. Полисы для искусства // Личные деньги. — 2005. — № 5.
5. Гайдаш П. Искусство страхования // Ваши деньги. — 2004. — № 7.
6. Гордиенко Ю. Рынок страхования произведений искусства и коллекций // Финансы. — 2004. — 29 сент.

Анотація

Токарева В. О. Страхування предметів мистецтва. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню страхування предметів мистецтва як окремого підвиду майнового страхування. Автором аналізується специфіка ризиків, характерних для страхування культурних цінностей, визначаються схеми одержання економічної користі від володіння твором мистецтва. В статті виділяються проблемні питання страхування творів мистецтва, з урахуванням чого робиться висновок, що тільки детальний аналіз зарубіжного досвіду страхування та врахування особливостей вітчизняного регулювання страхування предметів мистецтва дає змогу уникнути виникнення проблем на практиці.

Ключові слова: страхування, мистецтво, страховий поліс, мистецтвознавча експертиза, страхові виплати.

Summary

Tokareva V. O. Insurance of the Art Objects. — Article.

The article is devoted to the research of insurance of the subjects of art as a specific subspecies of property insurance. The specific character of risks, which are typical for the cultural values insurance are analysed by the author, the plans for drawing out from economic benefit of possession of art products are determined. The problem issues of insurance of art products are picked out in the article, taking it into account the conclusion is drawn, that only detailed analysis of insurance foreign experience and consideration of peculiarities of the domestic adjusting of the subjects of art insurance enables to avoid the arisal of problems in practice.

Keywords: insurance, art, insurance policy, art history examination, insurance payments.